

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

**ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΖΩΙΚΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ
ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΕΦΗΒΟΙΣ**

Βίωμα εἶναι ὄρος προσφιλὲς εἰς τὴν ἐποχὴν ἡμῶν. Ἄκριτος χρῆσις αὐτοῦ ἐστέρησε βαθμηδὸν αὐτὸν παντὸς νοήματος. Καὶ ὁμοίως ἡ λέξις ὡς φιλοσοφικὸς ὄρος εἶναι ἔτι νεαρά, τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς εἰς τὴν εὐρεῖαν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν κέκτηται σήμερον, δυνάμεθα ἀκόμη νὰ παρακολουθήσωμεν ἀκριβῶς.

Ὁ ὄρος εἰσήχθη εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας καὶ ψυχολογίας ὑπὸ τοῦ Dilthey, ὅστις φαίνεται ὅτι ἔκαμε χρῆσιν αὐτῆς τὸ πρῶτον ἐν τῇ φράσει «βηρσκευτικὸν βίωμα». Ὅσακις δὲ ἐπρόκειτο περὶ φιλοσοφικῆς τοῦ κόσμου δόξης, ὠμίλει καὶ περὶ μεταφυσικοῦ βιώματος. Ὑπὸ αὐτὸ ἐνδοίει τὴν οὐσιώδη ἀξιολογικὴν σχέσιν, ἣ ὁποῖα ὑφίσταται μεταξύ τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ συνόλου τοῦ κόσμου. Ὅθεν φωταυγάζει ἐκ τοῦ ἐξ ἐννοιῶν συνηρμολογημένου οἰκοδομήματος πάσης φιλοσοφίας ὡς πρωτόγονον φαινόμενον, ὡς ἡ δύναμις, ἣτις παρέχει κυρίως τὴν μορφήν καὶ τὴν κατεύθυνσιν. Πᾶν μέγα φιλοσόφημα τὰς ρίζας αὐτοῦ ἔχει ἐν τούτῳ τῷ «δεσμῷ τῆς ζωῆς» ἢ, ὡς μετὰ μυστικοπαθοῦς κατανύξεως συνήθιζε νὰ λέγῃ κατὰ τὸ γῆρας του, ἐν τῇ βιώσει τῆς ἐλευθερίας ἢ ἐν τῇ βιώσει τῆς ἐξαρτήσεως ἐκ τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου συνδέσμου, ἢ ἐν τῷ εἰς τὰ δεδομένα ἀρκουμένῳ τρόπῳ τοῦ πνεύματος, ὁ ὁποῖος συνδέει καὶ συγκρίνει «γεγονός» πρὸς «γεγονός». Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ χρησιμοποιούμενος ὑποδηλοῖ ὁ ὄρος «βίωμα» τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς μυστικοπαθείας, τὴν ὁποῖαν ἀνόμασα ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἔμμονον ἢ ἐγκοσμίαν καὶ ἣ ὁποῖα ἀποβαίνει ἀπὸ τοῦ Herder, Göthe καὶ Schleiermacher, ὁλονὲν περισσότερον ἢ θεμε-

λιώδης μορφή τῆς νεωτέρας εὐσεβείας. «Γε-
μαῖτος μυστήριον μέσα στή φωτεινὴ ἡμέρα...». Τὸ νόημα τῆς
ζωῆς συλλαμβάνεται ὑπὸ ποικίλας ἀτομικὰς μορφὰς ἐν τῇ ὀλο-
κληρωτικῇ καὶ ζώντανῃ ἀλληλεπιδράσει μεταξύ τοῦ ὑποκειμέ-
νου καὶ τοῦ ἀντικειμένου· κατὰ τὸ βίωμα ἀποκαλύπτεται τὸ
νόημα καὶ τὸ ἀξιολογικὸν περιεχόμενον τοῦ κόσμου.

Τὴν χρῆσιν ταύτην τῆς λέξεως ἐπεξέτεινεν αὐτὸς ὁ Dilthey
καὶ εἰς τὸ αἰσθητικὸν πεδίον. Ἐκ τοῦ «βιώματος», τὸ ὁποῖον
ἀποκαλύπτει θεμελιώδές τι γνῶρισμα τῆς ἀμοιβαίας ἐκείνης σχέ-
σεως ἐν τῇ σημασίᾳ αὐτῆς διὰ τὸ ὑποκείμενον, γεννᾶται καὶ τὸ
ἔργον τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ καλλιτέχνου καθόλου. Ἄλλ' ὅλα ταῦτα
παράμεναν ἐν τῷ μεταξύ θρησκευτικότητος καὶ αἰσθητικῆς φαν-
τασίας μεταιχμίῳ, ἐφ' ὅσον ἡ μὲν ἐκ κεντρικῆς τινὸς βιώσεως
γέννησις τοῦ καλλιτεχνήματος διασφίζει ἀείποτε στοιχεῖόν τι
θρησκευτικότητος, ἐν ᾧ τάνάπαλιν ἡ μορφή αὐτῆ τῆς θρησκευτι-
κότητος, ὅταν μάλιστα, ἐκτὸς τῶν σταθερῶν θεμελιωδῶν σχέσεων,
συμπεριλαμβάνη καὶ τὰς φευγαλεωτέρας ἀποκαλύψεις τῆς ὑπάρ-
ξεως, προσεγγίζει πρὸς τὸν τύπον τῆς ἐντυπωσιακῆς τέχνης καὶ
τοῦ ἱμπρεσιονιστικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τοῦ ἱμπρεσιον-
ισμοῦ τούτου δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος, ἀκριβῶς ὡς ἱστορικὸς,
ὁ Dilthey, παρὰ τὴν βαθεῖαν ἐπισκόπησιν τῆς παγκοσμίου
ἱστορίας, ἡ ὁποία διέκρινεν αὐτόν. Ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἔζη ἡ «ἐρε-
θιστικότης» τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὸν
δρον τοῦ Lamprecht.

Ἄκριβεστέραν πως διατύπωσιν προσέλαβεν ἔπειτα ἡ ἔννοια
τοῦ βιώματος διὰ τοῦ Scheller καὶ δι' ἐμοῦ, διότι, εἰς ἕκαστον
ἐξ ἀντικειμένου νοήματος ἐκφραστικὸν ἢ ἀξιολογικὸν πεδίον
ἀντιπαραβάλλεται ἀνάλογον εἶδος νόημα παρεχόντων ἐνεργη-
μάτων καὶ νόημα προσλαμβανουσῶν βιώσεων τοῦ ὑποκειμέ-
νου. Κατὰ ταῦτα ὑπάρχουν νοητικοί, οικονομικοί, αἰσθητικοί,
κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ κύκλοι καὶ τρόποι βιώσεως (περιοχὰς
ζῶναι βιώσεως), τῶν ὁποίων ἕκαστος φέρει εἰδικὸν χαρακτήρα.
Ἄλλὰ τὸ ὑστατον βάθος καὶ ἡ ὑστάτη ἐνότης τῶν ποικίλων
τούτων ζωτικῶν σχέσεων ἀποκαλύπτεται καὶ ἔπειτα πάντοτε
ἐν τῷ θρησκευτικῷ βιώματι, τοῦτο δὲ ἐκτείνεται εἰς

μεταφυσικὸν βίωμα, ἐάν ὑπὸ τὴν μορφήν ἀντικειμενικῆς ἐνεργείας τοῦ κόσμου περιλαμβάνῃ συγχρόνως τὴν σύνολον ἐξ ἀντικειμένου συνείδησιν καὶ ὑψοῦται εἰς φιλοσοφικὴν αὐτεπίσκεψιν. Ἐν τῇ ζώῃ ταύτῃ τὸ ἄτομον λαμβάνει πείραν τῆς τελικῆς σημασίας τῶν συνδέσμων τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου καὶ διὰ τῆς κλιμακῆδόν χωρούσης ἀνιδρύσεως τοῦ ἐνδομύχου αὐτοῦ κόσμου μετέχει ἀνωτέρας τινὸς πνευματικότητος.

Ἡ διηρθρωμένη ὁλότης ἢ ὕψὸς τοῦ ὀρίμου ἀτόμου εἶναι κατὰ κανόνα οὕτω διεσκευασμένη, ὥστε ὀρισμένη τις κατεύθυνσις τοῦ βιώματος ἀποτελεῖ δι' αὐτὴν τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκμυζᾷ τὸ νόημα τοῦ κόσμου καὶ ἐγχαράσσει τὰνάκαλιν εἰς αὐτὸν τὰς ἐρμηνείας τοῦ νοήματος τὰς ἐκ τῶν μυχαιτάτων αὐτοῦ ἀναβλυζούσας. Τοῦναντίον ἢ ἐν τῷ γίνεσθαι τελοῦσα ἀτομικότης στερεῖται ἀκόμη τοιοῦτου σαφοῦς καὶ ὀρισμένου κέντρου. Αἱ κρίσιμοι στιγμαὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς συνίστανται μᾶλλον εἰς τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ περιεχόμενον τοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν πνευματικοῦ νοήματος ἐκφραστικοῦ ὄλου καὶ τῶν νοήματος ἐκφραστικῶν πνευματικῶν φαινομένων γίνεται δι' αὐτὴν βίωμα. Ὅ,τι τώρα ἐπιδραῖ εἰς τὴν ψυχὴν μετὰ τοῦ τόνου τούτου τῆς σημασίας διαπλάττει καὶ μορφοποιεῖ τοὺς κυρίους ἄρμους τοῦ διηρθρωμένου αὐτῆς συστήματος. Κατὰ ταῦτα βίωμα ἐν ἐξελικτικῇ ἐννοίᾳ εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παρέχει βαθέως ἐπενεργούσας δυνάμεις πρὸς οἰοδομίαν τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διασεῖ ἢ στερεώνει, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ τοσαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν ὄλον βίον, ὥστε νὰ διαπλάττῃ τὴν ἀξιολογικὴν ὕψην τοῦ προσώπου. Ὁ βαθμὸς τῆς πρὸς βίωμα ἱκανότητος ταύτης σημαίνει τὸν βαθμὸν τῆς προσωπικῆς πλαστικότητος· τὰ σημεῖα τῆς ἐρεθιστικότητος ταύτης εἶναι τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν δεόν νὰ ἐνεργήσουν οἱ μοχλοὶ τῆς πρὸς αὐτοδιάπλασιν ὀριμῆς ἢ τῆς ἀλλοτρίας πρὸς διάπλασιν βουλήσεως.

A. Κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐξελίξεως διαφέρουν τὰ ἄτομα οὐσιωδῶς ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπενεργείας τοῦ βιώματος ἀνοιγμα καὶ ἢ πρὸς ζήτησιν τοιοῦτου βιώματος δεκτικότης τοῦ ἀντικειμένου ἢ συντελεῖται διὰ βαθμιαίας σχεδὸν ἀδιακρίτου αὐξήσεως ἢ τελοῦνται δι' ὤσεως προβαίνουσαι καὶ

ἀπότομοι κινήσεις. Τὸ δεύτερον τοῦτο εἶδος ἐγνωρίσαμεν ἤδη ὡς «ἀφυπνίσεις» καὶ «ἐπιστροφάς» ἐν τῷ ἐν στενωτέρῳ ἐννοίᾳ θρησκευτικῷ πεδίῳ. Νῦν στρεφόμεθα εἰς τὴν ἐγκόσμιον αὐτῶν μορφήν, ἣ ὁποία δὲν χαρακτηρίζεται ὡς θρησκευτική, ἀλλ' ἡ ὁποία ἔχει ἡμῶς πάντοτε καὶ θρησκευτικὸν τόνον. Εὐρισκόμεθα πάλιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πολὺν ἐγκόσμιον χαρακτῆρα φερούσης, μεγάλως εὐρυθλίσης νεωτέρας θρησκευτικότητος, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήρισα ὡς «ἐμμονον ἢ ἐνδοκοσμικὴν μυστικοπάθειαν». Ἐναλαμβάνει τὸ ἕστατον νόημα τῶν ἐνδοκοσμικῶν βιώσεων — καὶ ἵνα συμβολικῶς εἴπωμεν: τὴν ἐν αὐταῖς περιεχομένην αἰωνιότητα. Ἐνάπαλιν εἰς τὸν κύκλον τοῦτον τῶν βιωμάτων ὑπάγονται πάντα ὅσα ἔχουν ἀποφασιστικὴν ροπήν ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ἐκ τοῦ κύκλου τούτου ἐνδιαφέρει ἡμᾶς πάλιν ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἀσχοῦν αἰ τοιαῦται διεγέρσεις ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ προσωπικοῦ βίου τῆς ψυχῆς καὶ ἐπὶ τῆς οἰκοδομίας τῆς μελλούσης αὐτῆς οὐσιώδους ἀξιολογικῆς ὑφῆς.

Ἐφ' ὅσον τὰ βιώματα ταῦτα διαφωτίζουν δικὴν ἀστραπῶν τὸ νόημα τοῦ ὑψίστου προορισμοῦ τοῦ ἀτόμου καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ἐκάστου δράσεως, περιέχουν τόνον συνειδητῶς ἠθικόν. Ἄλλ' ἡμῶς οὔτε πάντοτε οὔτε μόνον αὐτὸν ἀποκλειστικῶς. Τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὰς τοιαύτας ἀποκαλυπτικὰς στιγμὰς συναισθάνεται τις ἑαυτὸν κυριευόμενον ὑπὸ δυνάμεως ἀνωτέρας τοῦ ἑγῶ, καθιστᾷ αὐτὰς θρησκευτικὰ βιώματα τὰ ὁποία συχνὰ ἐρμηνεύονται αὐτὸ τοῦτο ὡς πρόνοια καὶ χειραγώγησις: τὸ δὲ γεγονός, ὅτι διαφωτίζουν τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ἕκαστος νὰ ἀκολουθήσῃ, παρέχει εἰς αὐτὰς ἠθικὸν χαρακτῆρα. Ἄλλὰ πλὴν τούτου εἶναι δυνατόν νὰ κατάγωνται ἐκ τῶν διαφορωτάτων πραγματικῶν κύκλων καὶ κοινωνικῶν συναφειῶν τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἰσδύσουν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὸ βάθος αὐτῶν, ὥστε νὰ φέρουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ τελειωτικοῦ καὶ τοῦ πλήρους.

ὑπὸ τὸ φῶς τοῦτο δύναται τις νὰ ἴδῃ τὸ ἐπάγγελμα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι στερεῶς προσδεδεμένος εἰς οικονομικοὺς συνδέσμους. Μέχρι τῶν ζωνῶν τούτων εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακολουθῇ δονουμένη αἰσθητικὴ τις βίωσις τῆς τέχνης. Ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἤδη

ἐξήραμεν τὸν μεταξύ τοῦ ἔρωτος, ἀκόμη καὶ αὐτῆς τῆς ἐρωτικῶν χαρακτῆρα φερούσης γενετησίου διαθέσεως, καὶ τῆς μεταφυσικῆς σύνδεσμον· μεγάλη ἀγάπη εἶναι πάντοτε ἀποκάλυψις. Δύναται τις νὰ βιώσῃ αὐτῶ τὸ κράτος, τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ δίκαιον, ἐφ' ὅσον καθίστανται δι' αὐτὸν διεγείρουσαι δυνάμεις. Διότι τί ἄλλο εἶναι ἡ ἰδέα παρὰ τὸ γνήσιον ἀξιολογικὸν περιεχόμενον, θεωρούμενον κατὰ τὰς οὐσιώδεις αὐτοῦ σχέσεις πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ ἄπειρον;

Πάντα ὁμῶς ταῦτα φέρουν χαρακτῆρα μυστικοπαθῆ. Διότι ἕκαστον αὐτῶν ἀποτελεῖ εἶδος μόνον τῆς σχέσεως, τὴν ὁποίαν συνηθίζει νὰ ἔχη τις πρὸς τὸν ἰδὲξόβ του θεόν· γέφυραν διὰ τῆς ὁποίας προσέρχεται τις εἰς αὐτόν. Αἱ τοιαῦται μεταβολαὶ καὶ οἱ τοιοῦτοι κλονισμοὶ ἐμφανίζονται συνδεδεμένοι παρὰ τῆ νεολαία μετὰ πάντων ἐκείνων τῶν γνωρισμάτων, τὰ ὅποια ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῇ σαφῶς θεολογικῇν χροιάν φερούση μυστικοπαθείᾳ.

Κατὰ τὸν Starbuck, ἐπιστροφή εἶναι συνεωσμένη μόνον μορφή τῆς ἐφηβικῆς ἐξελιξεως. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὸ πρᾶγμα καὶ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: μόνον ἡ στιγμή τῆς ὑψίστης γονιμότητος τοῦ βιώματος διὰ τὴν ἐσωτερικὴν λειτουργίαν τῆς γενέσεως. Ἡ στιγμή αὕτη ἔχει ἤδη πάντοτε προπαρασκευασθῆ ἐν τῷ βάθει τῆς ὑπάρξεως καθ' οἷονδῆποτε τρόπον· ἴσως ἐφέλκεται διὰ τοῦ πόθου ἢ προκαλεῖται. Οὕτω καὶ ἡ μεγάλη ἱστορικὴ κίνησις τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζομεν συνοπτικῶς ὡς Ἐναγέννησιν καὶ Διαμαρτύρησιν, δὲν ἦτο ἀπλῶς ὠριμότης τῆς ψυχῆς ἐν τῇ χριστιανικῇ Δύσει, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον ἐξωθεν προελθοῦσα ἐπίδρασις. Ἄλλ' ὡς διέγνωσεν ὁ Konrad Burdach, ἦτο ὁ πόθος μακρῶν αἰώνων πρὸς ἐσωτερικὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐκκολαφθεὶς ἔπειτα ὡς ἄνθος κατὰ ἀπαραμίλλητον ἕαρ τῆς τέχνης καὶ ἐκχύσας ἄπειρον κάλλος πέριξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναβλύζων ὁμῶς ἐκ μεγαλυτέρων βαθῶν, τὰ ὅποια ἀνῆλθον τὸ πρῶτον εἰς τὸ φῶς καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἐν τῷ σοβαρῷ ἤθει καὶ τῇ δυνάμει τοῦ γερμανοῦ Λουθήρου.

Vita nuova

Εἶναι γνωστὴ ἡ αἰφνιδία αὕτη ἀνθησις καὶ ἀφύπνισις παρ' ἐφήβοις κεκτημένοις σοβαρὰν καὶ πλουσίαν ψυχὴν. Ἐξαίρω τέσ-

σαρα γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα ἔχει κοινὰ τὸ φαινόμενον τοῦτο πρὸς τὸν τύπον τῆς μυστικοπαθοῦς εὐσεβείας, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐνταῦθα μὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐφηβικῆς ἐξελιξεως, ἐν ᾧ ἐκεῖ σημαίνει ἴσπην ἤβην ἀργὰ ἀνανεωθεῖσαν, ἀναγέννησιν κατὰ τὰ ὄριμα ἔτη.

1. Πλούσιαι καὶ θεελλώδεις ἐξελιξεις τῆς ἤβης ἐπιβάλλονται πολλάκις εἰς τὴν νεαράν βίωσιν τοῦτ' αὐτὸ ὡς *χαρακτῆρ ἀποκαλύψεως*. «Ἐπιφαίνεται εἰς τινα». «Διασεύεται τις μέχρι τῶν μυχαιτάτων τῆς ψυχῆς του». Ἀφορμὴν δύναται νὰ παράσχη μοιραῖον φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ πρόσωπον, ὅπερ ἀποβαίνει εἰμαρμένη ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ. Οἱ νέοι ἀποδίδουν συχνὰ τὰς βαθυτάτας ὀπτασίας αὐτῶν εἰς τὴν ἐντύπωσιν ἐν ὅς ἀνθρώπου. Οὗτος γίνεται ὁ ἀφύπνιστῆς αὐτῶν καὶ τέλος ὁ λυτρωτῆς των. εἶναι δὲ παράδοξον ὅτι γίνεται συχνὰ τοιοῦτος—ἀπὸ μιᾶς ὀρισμένης ὥρας, ἀφ' ἐνὸς ἀκριβῶς καθωρισμένου περιστατικοῦ. Ὁ ἐφηβικὸς ἔρωσ, ὁ ὁποῖος οὕτω ἐκκολάπτεται, δὲν ἐξιδανικεύει μόνον διὰ τῆς φαντασίας, ἀλλ' ἔχει μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν σημασίαν. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνοίγονται, ἡ καρδία πλημμυρίζει—ὁ ἠλεκτρικὸς τιναγμὸς τοῦ Σωκράτους.

2. Ἡ ἐπὶ τῶν μυχίων τοῦ προσώπου ἐπενέργεια φέρει ἐκδηλον *χαρακτῆρα ἀναγεννήσεως*. Κατόπιν τοῦ βιώματος τούτου εἶναι τις «ἄλλος», «νέος ἄνθρωπος». Καὶ ὁ κόσμος ἐπίσης ἐμφανίζεται ὑπὸ νέον φῶς. Ἀλλὰ πρὸ πάντων: Ἀνασκαλίζονται τὰ βάθη τοῦ Ἐγῶ. Περιφέρεται τις ὡς μεταμορφωμένος. Ἀναλόγως τῆς ἐπόψεως ἀπὸ τῆς ὁποίας βλέπομεν τὸ φαινόμενον τοῦτο, εἶναι *ἐκστασις*, τ. ἔ. ἔξαρσις τῆς ψυχῆς ὑπὲρ ἑαυτὴν μέχρι τοῦ θείου, ἢ ἐνθουσιασμοὺς («ἐνθεος»), τ. ἔ. παρουσία τοῦ θεοῦ ἐντὸς τοῦ στενοῦ Ἐγῶ. Φανεροῦται τὸ κλιμακωτὸν τοῦ ἰδίου ἡμῶν ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Αἰρεταί τις μέχρι ὑψηλοτέρας βαθμίδος. Ἴσως ἐρμήνευει τις τοῦτο ταπεινοφρόνως ὡς χάριν, ἴσως καὶ ἐπὶ τὸ δραστήριώτερον ὡς κατόρθωμα τοῦ πρὸς ἀνύψωσιν ἀγῶνος. Αὐγουστίνος ἢ Fichte—ἀμφότεροι βλέπουν νέον φῶς μετὰ ἐκθάμβων ὀφθαλμῶν. Διέγερσις καὶ ἀφύπνισις εἰς ἀληθινὴν ζωὴν χρονολογοῦνται τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης. Ὅλα τὰ ἄλλα ἔχουν καταπον-

τισθῆ καὶ λησμονηθῆ· εἶναι «φαινόμενα» μόνον «στερούμενα ὑποστάσεως».

3. Ἄλλ' ἡ ἐνόρασις αὐτῆ ἐμποιεῖ πάλιν ἐντύπωσιν διὰ τῆς ἰδιαζούσης ἐλλείψεως σαφοῦς διαγράμματος. Ὡς οἱ μυστικοπαθεῖς ὁμιλοῦν περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκστάσεων αὐτῶν μόνον ἐν παραβολαῖς, ἐν ταῖς ὁποῖαις ματαίως ζητεῖ τις νὰ ἀνεύρῃ ἐντελῶς σταθερὸν ἀντικειμενικὸν περιεχόμενον, αὐτῶ συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα. Τί λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλαβέ τις κατὰ τὴν γονιμωτάτην ταύτην στιγμὴν, τοῦτο ζητεῖ ματαίως νὰ μάθῃ ὁ ἐρωτῶν παρὰ τὰς πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ περιγραφάς. Ἦτο κατάστασις περιέχουσα ἀπαραμίλλητον ἀξίαν, ἀκατανόητος ἔξαρσις· τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον. Ὁ γνωρίζων νὰ βλέπῃ παρατηρεῖ τοῦτο εἰς τὴν λάμπιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νεαροῦ ἀνθρώπου, οἱ ὁποῖοι ἔχουν παράδοξον πρὸς τὰ ἔσω τείνουσαν φλόγα ἢ φαίνονται ἀτενίζοντες πέρα τοῦ ὄρατοῦ πρὸς ὑψηλοτέραν τινὰ πραγματικότητα, πρὸς τὴν πηγὴν αὐτὴν τοῦ φωτός. Ἐξετελέσθη μεγάλη τελετὴ κοινότητος, τροπὴ ἐν τῷ νεανικῷ βίῳ. Ἀπαραμίλλητος καὶ ἀνεξάντλητος. Ἄλλ' ἐξ αὐτῆς δὲν ἐκπηδᾷ οὔτε ἐσχηματισμένη λέξις οὔτε σαφῶς καθωρισμένη ἰδέα. Ἦτο ἐκχυσις τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν οὐδ' αὐτὸς ὁ γλῶσσαις λαλῶν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ περιγράψῃ. Αὐτὸ τοῦτο φοβοῦνται πολλάκις πᾶσαν σταθερωτέραν ὀνομασίαν.

4. Τέλος πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτην συμφωνεῖ ὁ πολλάκις, καὶ οὐχὶ πάντοτε φυσικὰ, πρὸς τὸ εἶδος ταῦτο ταῦ βιώματος συμπαρομαρτῶν αἰρεσιοειδῆς χαρακτῆρ τοῦ βίου τῆς κοινότητος, καθόλου ὁ κοινοτικὸς τρόπος τῆς συμβιώσεως. Ὀλίγοι μόνον δύνανται νὰ μετέχουν ἀμέσως καὶ ὅλως προσωπικῶς τῆς πηγῆς ταύτης. Εὐρύτερος κύκλος θὰ ἀπερρόφα τὸ ἱερὸν ρεῦμα. Ὅσῳ περισσότερον στηρίζονται αἱ ἀφυπνίσεις αὗται ἐπὶ ἀμοιβαίας διεγέρσεως, ἐπὶ ἐπανειλημμένης παροχῆς καὶ λήψεως, τόσῳ περισσότερον συντελεῖται τὸ ὅλον φαινόμενον ἐν στενοῖς κύκλοις βαθυτάτης ἐπαφῆς τῶν ψυχῶν. Πρὸς τὰ ἔξω—πρὸς τοὺς ἀμύητους—κατακλείουν ἑαυτοὺς. Ἡ ὀργάνωσις θὰ ἦτο ἐπίσης βεβήλωσις, ὡς εἶναι ἤδη ἡ διατύπωσις. Τὰ πάντα ρέουν καὶ ἐξακολουθοῦν

νά αναβλύζουν ακόμη—ούτε επιτρέπεται ούτε δυνάμεθα νά περι-
ορίσωμεν αὐτὰ ἐντὸς αὐλάκων.

Ἡ ὁδὸς αὕτη τοῦ δις καὶ τοῦ πολλάκις γεννηθέντος εἶναι προ-
φανῶς εἰς μόνον ἐκ τῶν τύπων τῆς ἐφηβικῆς ἐξελίξεως, ὅστις
ὁμοίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὠρισμένων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν
ὄρων δύναται νά ἀποβῆ λίαν συνήθης. Ἐναντι αὐτοῦ ἵσταται τὸ
μὲν ὁ τύπος τῆς βραδείας, ἡρέμου αὐξήσεως, τῆς βαθμιαίας προσ-
οικειώσεως τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, ἡρεμος
ὠρίμασις· τὸ δὲ ὁ τρίτος τύπος τῆς συνειδητῆς ἡμῶν αὐτῶν κατερ-
γασίας, ἡ ὁποία συντελεῖται ἄνευ μεγάλων κλονισμῶν, διαρκῶς,
μετ' ἐνεργητικότητος καὶ μετὰ βεβαίας γνώσεως τοῦ σκοποῦ.
Ὅταν ἡ δευτέρα περίπτωσις συνοδεύεται ὑπὸ ἰσχυρᾶς πρὸς μόρ-
φωσιν ροπῆς, ἡ ὁποία ὑπὸ τὸ σχῆμα βεβαίας πρὸς μ ο ρ φ ῆ ν
ὁ ρ μ ῆ ς διευθύνει τὴν ἐπιλογὴν καὶ τὴν προσοικειώσιν τῶν ὀρι-
ζουσῶν βιώσεων, τὸ φαινόμενον τῆς ἐξελίξεως προσλαμβάνει
τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον τῆς ἐμμόνου σκοπιμότητος, τὴν ὁποίαν
ὁ Ἄριστοτέλης ἐταύτισε διὰ πολλοὺς αἰῶνας πρὸς τὴν οὐσίαν
τῆς ἐξελίξεως καθόλου διὰ τῆς περὶ ἐντελεχείας ἐννοίας αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ «ὀργανικὴ» γένεσις καὶ αὐξήσις δὲν ἀποτελεῖ τὴν
μόνην δυνατὴν περίπτωσιν ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ. Ἐπὶ τῆς
κυρίως πνευματικῆς βαθμίδος ἡ τοιαύτη πρὸς μορφήν καὶ πρὸς
διάπλασιν ὀρμὴ καθίσταται ἤδη συνειδητῆ βούλησις, ἡ
ὁποία ἐκ τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν φιλολογικῶν
ἀγαθῶν προσοικειοῦται ὅ,τι δύναται νά προσαρμόσῃ εἰς τὸ ἐνδό-
μυχον «εἶδος». Τότε γεννᾶται ὁ τύπος τῆς αὐτοδιαπλάσεως ἐν
τῇ ἐννοίᾳ αἰσθητικῆς αὐτομορφώσεως. Ἀναγόμενοι οὕτω μέχρι
τοῦ μυστηρίου τοῦ ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ εἶδους συλλαμβάνομεν
τὸ «αἰσθητικόν» φαινόμενον ἐν τῇ πρωτογόνῳ αὐτοῦ πηγῇ. Διότι
πᾶν βίωμα αἰσθητικοῦ «κόσμου» ἐν τε τῇ φύσει καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ
βίῳ, ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ καὶ τῇ καλλιτεχνικῇ ἀπαλαύσει
στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς προαισθήσεως καὶ τῆς ἐπαγευρέσεως
τῆς ἐμψυχωμένης ἐκεῖνης εἰδολογικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἀποκαλύ-
πτεται κατὰ πρωτότυπον τρόπον διὰ τοῦ ἰδίου ἡμῶν ψυχικοῦ
ὄντος, ἀλλὰ μεταδίδει ὁμοίως τὴν ἀνταύγειαν αὐτῆς εἰς τὴν εἰδο-
λογικὴν δαψίλειαν τοῦ ζωντανοῦ κόσμου καὶ εἰς τὰς δι' αἰσθητικῆς

συμπαθείας κατορθουμένας ἐμψυχώσεις τῆς τέχνης. Ἐν προηγουμέναις συγγραφαῖς διέκρινα τὴν διηρθρωμένην ἐνότητα τοῦ φαινομένου τούτου τῆς αὐτομορφώσεως εἰς τὰ τρία στοιχεῖα τῆς ἀτομικότητος (κέντρου τῆς προσοικειώσεως), τῆς καθολικότητος (τάσεως πρὸς εὐρυσιν) καὶ τῆς ὀλοκληροῦς (ἐνότητας τοῦ ἐνδομύχου εἶδους)· διὰ τοῦτο παραιτοῦμαι ἐνταῦθα τῆς ἀκριβεστερας πραγματείας τῆς αἰσθητικῆς ταύτης ὕψους τῆς προσωπικότητος.

Πρὸς τὴν ἀσφαλῶς ἀπὸ σκοποῦ κινουμένην εὐρεσιν τῆς ἰδίας φύσεως καὶ τὴν αὐτομόρφωσιν διατελεῖ εἰς ἐκδηλον ἀντίθεσιν ὁ τρίτος τύπος, τ. Ἐ. ἡ κατεργασία ἡμῶν αὐτῶν, ἡ ὑπερνίκησις ἡμῶν αὐτῶν. Ὁ τύπος οὗτος ἐπανάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχέγονον πηγὴν τῆς πρὸς βούλησιν δυνάμεως, εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐμφανίζεται ἔτι αὐτὴ ἐν τῇ μορφῇ τῆς αὐτοκρατείας καὶ τῆς αὐτοπειθαρχείας. Ὁ Ἡρακλῆς δὲν εἶναι ἀκόμη μουσηγέτης ἐνταῦθα, ἀλλ' ἔχει νὰ κατανικήσῃ, ἐὰν ἡ περίστασις ἀπαιτεῖ, τέρατα. Διὰ τοῦτο δὲν πρόκειται ἐνταῦθα μόνον διάφορος ἐντελῶς ρυθμὸς τῆς ἐξελιξεως, ἀλλὰ διάφορος ἠθικὸς τρόπος, ὁ ὁποῖος μάλιστα κατὰ τὸν ἀπαξ καθιερωθέντα καὶ ἐκ τῆς στωϊκῆς καὶ χριστιανικῆς ἠθικῆς καταγόμενον ὄρον χαρακτηρίζεται μετ' ἐξάρσεως ὡς ἠθικός. Ἐν τῇ κλασσικῇ ἡμῶν ἐποχῇ κύριοι αὐτοῦ αὐτοῦ ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ Kant καὶ ὁ Fichte, ἐν ᾧ ὁ Humboldt καὶ ὁ Schiller ἐνσαρκώνουν αἰσθητικὸν μᾶλλον χαρακτῆρα φέρουσιν ἠθικὴν τῆς αὐτομορφώσεως.

Ἄλλ' ἐπιστρέφοντες εἰς τὸν πρῶτον τύπον, ὅστις ἐνδιαφέρει πρὸ πάντων ἡμᾶς ἐνταῦθα, ἀπαντῶμεν ἐν αὐτῷ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα μετ' ἰδιαζούσης ἰσχύος ἐκδηλούμενον, διὰ τὸν λόγον ἤδη ὅτι αἱ αἰφνιδίως ἀναφαινόμεναι ὤσεις τῆς ἐξελιξεως καὶ αἱ «διαφωτίσεις» βιοῦνται ἐνταῦθα ὡς δῶρον τῆς χάριτος, ὡς ἐπενέργεια Ἀνωτέρου τινὸς ἐν τῇ ψυχῇ. «Εὐρίσκει» τις μεταβεβλημένον αἴφνης ἑαυτὸν, συναρπαγέντα, ἀνασκαλευθέντα. Οἱ τρεῖς οὔτοι ρυθμοὶ τῆς ἐξελιξεως συγκεράννυνται, ὡς εἶναι φυσικόν, πάντοτε ἐντὸς τῶν ζωντανῶν ἀτομικοτήτων κατ' ἰδιαζόντα τρόπον. Καὶ οἱ αὐτομορφωταὶ ὡσαύτως γνωρίζουν στιγμὰς τῆς «συναρπαγῆς». Καὶ ἡ ἀσκητικὴ ἐπίσης ἐργασία τοῦ στωϊκοῦ καὶ τοῦ

ἡρωϊκοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐλευθερίας ὁδηγεῖ εἰς κορυφάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸ δι' ἀγῶνος κτηθὲν φαίνεται ὅτι κατῆλθεν εἰς τὴν ψυχὴν ὡς δῶρημα. Αἱ δὲ πρὸς τὴν ἀφυπνίσιν ρέπουσαι φύσεις τείνουν νὰ ἀνανεώσουν ἐν αὐταῖς δι' ἀσκήσεως καὶ ἠθικῆς αὐτοδιαπλάσεως ὅ,τι ἄπαξ ἐβίωσαν, καθιστῶσαι ἑαυτὰς διὰ συνειδητῆς προσπαθείας ἀξίας, ὅπως δεχθῶν τὸ Ἄνωτερον εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν. Ἡ καθαρότης δὲν εἶναι μόνον δῶρημα· ὑποχρεοῖ ὡσαύτως εἰς τὴν βούλησιν νὰ εἴμεθα καθарοὶ καὶ νὰ γίνωμεν ὄριμοι».

Ἄλλ' εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ πρὸς διὰ π λ α σ ι ν ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ βούλησις, ἡ δεκτικότης πρὸς φιλολογικὰ ἀγαθὰ καὶ πρὸς ἰσόρροπον πολιτισμὸν τοῦ πνεύματος, εἶναι πολὺ μικροτέρα παρὰ τῷ ἠθικῷ καὶ τῷ ἠθικὸν χαρακτῆρα φέροντι θρησκευτικῷ τύπῳ ἢ παρὰ τοῖς αὐτομορφωταῖς, παρ' οἷς κυριαρχεῖ ἡ αἰσθητικὴ θεμελιώδης κατεύθυνσις τοῦ πνεύματος. Δὲν θὰ προβάλωμεν ἐνταῦθα βαθμολογικὴν κλίμακα ἀξιῶν ἀπολύτου κύρους. Δικαίως ὁ Kierkegaard ἐξῆρε διαρκῶς τὸ μὴ ὑποχρεωτικόν, τὸ ἀνεύθυνον τοῦ αἰσθητικοῦ τρόπου. Φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ἔλλείπει πολλάκις ἡ συνειδησις τῆς ἐνοχῆς καὶ ἡ συνειδησις τῆς ἁμαρτίας. Εὐκόλως ἔπεται ἐντεῦθεν γενικὴ τις ἐλευθερότης ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ ζῆν, ἀτομιστικὴ ἀπόλαυσις τοῦ ἰδίου ἐγώ. Ἄλλ' αἱ ἄλλαι ὁμοῦς ἐκεῖναι φύσεις εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον στενωτέραι, περισσότερον ἀπρόσιτοι εἰς τὸν ὅλον πλοῦτον τῆς ζωῆς καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῆς ἀγαθῶν. Δύνανται νὰ συγκλῶσουν ἑαυτὰς ἐν ἑαυταῖς μέχρι πλήρους ἀπομονώσεως τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, μέχρι μοναχικοῦ βίου ἐντὸς τῆς ζωντανῆς δαψιλείας τοῦ κόσμου. Εἶναι ἱκαναὶ νὰ ὑπηρετοῦν μέχρις αὐτοθυσίας, μέχρι φιλοστόργου ἀκόμη ἀφοσιώσεως εἰς τοὺς ἄλλους—ἀλλὰ δὲν κατορθώνουν νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πολυμερῆ δεκτικότητα τῆς ζωῆς, εἰς τὸν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Schiller «αἰσθητικὸν καθορισμὸν».

Λίαν ἀξιοσημειώτον συγχώνευσιν αἰσθητικῆς εὐκίνησις τῆς φαντασίας καὶ ἀφυπνίσεως, ἐνίοτε μάλιστα καὶ πνεύματος αὐτοπειθαρχησίας, δεικνύει ἡ κίνησις τῆς νεολαίας τῶν χρόνων ἡμῶν. Ἐν αὐτῇ βλέπομεν οὐ μόνον τὴν τεραστίαν πολυμορφίαν καὶ εὐρύτητα τῆς ταλαντεύσεως τῆς ψυχικῆς ἡβης, ἀλλ' ἀναντιρρήτως καὶ τὴν ἀνθησιν μεγαλυτέρου τινὸς ψυχικοῦ πλοῦτου ἐν γένει.

Τὸ «νόημα» τῆς ἐφηβικῆς ταύτης κινήσεως δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ διὰ τοῦτο πολλαπλῶς. Ἐπὶ μέρους γνωρίσματα, τὰ ὅποια περιέχονται ἐν αὐτῇ, ὑπεδηλώσαμεν ἐνίοτε ἀνωτέρω. Νῦν ἐπιλαμβανόμεθα τοῦ πυρῆνος αὐτῆς. Τὴν ἰδιάζουσαν κατάστασιν τῶν ἱστορικῶν ὄρων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρίδωμεν ἐντελῶς. Πρόκειται περὶ τελευταίου τινός κύματος τῆς μεγάλης ἀτομιστικῆς πρὸς χειραφέτησιν κινήσεως, τὸ ὁποῖον διατρέχει τὴν νεωτέραν κοινωνίαν ἀπὸ τῆς Διαφωτίσεως καὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Κατέλαβεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν ἀστικὴν τάξιν, τοὺς προλεταρίους, τὰς γυναῖκας, τέλος καὶ τὴν νεολαίαν. Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης θεωρουμένη ἡ κίνησις τῆς νεολαίας περικλείει ἐν ἑαυτῇ ἐπηυξημένον ἀτομισμὸν. Συνεπεία δὲ τούτου γεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς αὐτονομίας, τ. ἔ. τῆς ἐλευθέρως φιλαληθείας καὶ τῆς ἐναντι αὐτῶν εὐθύνης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πᾶσαν ἐξωτερικῶς μόνον δεσμεύουσαν αὐθεντίαν καὶ παιδαγωγουσαν δύναμιν. Ὁ ἀτομισμὸς οὗτος ἐκτείνεται πρὸς τούτοις εἰς θεραπείαν τῆς ἀτομικότητος, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἀτομικότητος. Πᾶς δηλ. νέος ἀνήκων εἰς τοὺς κύκλους τούτους ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναπτύσῃ ἐλευθέρως τὴν εἰς αὐτὸν ἰδιάζουσαν φύσιν, ἡ δὲ διὰ τὴν κοινότητα ἀξία αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου ἀκριβῶς, δηλ. εἶναι παντελῶς γνήσιος, ὅτι εἶναι χωριστὸς κόσμος καθ' ἑαυτὸν. Παράδοξον πρὸς τούτα ἀντίθεσιν ἀποτελεῖ ἐν πρώτοις ἡ ἀπόκρουσις τοῦ ἀτομισμοῦ τῆς ἀπομονώσεως, τῆς αὐταρκειᾶς τοῦ καθ' ἕναστον ἀτόμου, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι διακρίνει ἀκριβῶς τὴν κίνησιν τῆς νεολαίας ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἐκείνων ἀτομιστικῶν κινήσεων. Τὸ ἐντελῶς νέον εἶναι πράγματι ἡ πίστις εἰς τὸ «βίωμα τῆς κοινότητος». Ἀλλὰ δεόν νὰ ἔχωμεν ἐν νῶ ὅτι αὕτη δὲν ἐγκλείει ἐν ἑαυτῇ «καθολικὴν τινα φιλανθρωπίαν» ἢ καὶ βούλησιν ὅπως ὑποταγῇ τις διακονῶν εἰς τὴν ὀργάνωσιν. Ἄλλὰ τὸ κύριον εἶναι ἐνταῦθα τὸ «βίωμα». Ὁ ὄρος δὲ οὗτος δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ νοηθῇ ἐσφαλμένως μεθ' ὅσα ἀνωτέρω εἰπομεν. Ἡ ἐν τῷ κινήματι τῆς νεολαίας ἐπικρατοῦσα κεντρικὴ βίωσις εἶναι ἡ πρὸς τὴν κοινότητα «ἀφύπνισις». Στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ὀλοκληρωτικῆς διανοίξεως τῶν φύσεων, ἢ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν φύσεων. Οἱ ἔφηβοι καθίστανται

ἀμοιβαίως ἀφυπνίσταται ἀλλήλων. Ὅ,τι φανερώουν ἀμοιβαίως πρὸς ἀλλήλους εἶναι εὐκόλον καὶ δύσκολον συγχρόνως νὰ ρηθῆ: διότι ἐν πρώτοις εἶναι φανέρωσις τῆς νεανικότητος αὐτῶν, τ. ἔ. τοῦ πλούτου, τῆς ζωντανότητος, τῆς ἀγνότητος, τῆς ἰδανικότητος καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ (τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πληρώσεως) αὐτῶν. Εἶναι δύσκολον νὰ διατυπώσῃ τις δι' οἰουδήποτε θετικοῦ χαρακτηρι-
 σμοῦ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς τὴν ἀσχημάτιστον ταύτην δαψίλειαν τῆς ζωῆς. Οὐδ' αὐτὴ ἡ κίνησις τῆς νεολαίας πράττει τοῦτο. Ὅχι μόνον δὲν ἔχει πρόγραμμα, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλει νὰ ἔχη. Δὲν δύναται νὰ καθορίσῃ τὸ νόημα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλει. Διότι τὸ νόημα αὐτῆς συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἔλλειψιν ταύτην καθορισμοῦ, εἰς τὴν ἀπειρον ταύτην ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὑπερεκχειλιζούσαν ἰσχύν. Ἀκριβέστερον τινὰ καθορισμὸν προσλαμβάνει μόνον δι' ἀντιθέσεως, δηλαδή διὰ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὸν ἐσχηματισμένον καὶ συγκεκριμένον κόσμον τοῦ ὀρίμου πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται εἰς τὴν νεολαίαν ἐντελῶς ἀψυχος, ἀπολιθωμένος, ἀπεσκληρωμένος. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης ἀντλεῖ ζωὴν ἢ κίνησιν τῆς νεολαίας διὰ τῆς μετ' οὐ πολὺ ἐρχομένης συνθέσεως θὰ ἀποθάνῃ, δηλ. ἡ σημερινὴ αὐτῆς μορφή.

Δὲν προτίθεμαι νὰ χαρακτηρίσω ἐνταῦθα τὸ σύνολον τῶν ἀπεί-
 ρως ποικίλων ρευμάτων τούτων. Ἐν μόνον σημεῖον ἐνδιαφέρει. Εἶναι ἀνάγκη νὰ προβάλωμεν τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: τί εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπὸ τοῦ ἐθνικόφρονος ἀστοῦ μέχρι τοῦ κομμουνιστοῦ, ἀπὸ τοῦ εὐπόρου μέχρι τοῦ ἐντελῶς ἀποκλήρου, ἀπὸ τοῦ ἀθρήσκου μέ-
 χρι τοῦ ὀρθοδόξου, συνδέει τὴν κίνησιν τῆς νεολαίας εἰς μίαν ἐνό-
 τητα, ἐντὸς τῆς ὁποίας κατανοοῦν ἀλλήλους ὡς πρὸς τὰ οὐ σι ὡ δ η
 παρὰ πάσας τὰς ἀντιθέσεις; — Εἶναι ἡ ἀφύπνισις, τὸ βίωμα τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ πλήρωσις τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπὸ νέου ζωντανὰ ἀναβλύζοντος πνεύματος. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς νεανικότητος ἀπα-
 βαίνει ἐνταῦθα νέαν συγχρόνως ἡθος. Τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ προσ-
 λαμβάνει ἀπείρους μορφάς, εἶναι ἄλλοτε μὲν εἰρηνιστικόν, ἄλλοτε δὲ ἐθνικόφρον, ἄλλοτε ἀγωνιστικόν καὶ ἄλλοτε μέχρι ριζοσπαστικώ-
 τητος καταστρεπτικόν. Ἡ «ἐξόρμησις» τοῦ ἀδιασπάστου, ἀνεπι-
 σχέτου ζωϊκοῦ ρεύματος διὰ μέσου τῶν μονομερῶν, ἀπολιθωμέ-
 νων μορφῶν τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ δύναμις, ἡ ὁποία κρύπτεται

δπισθεν όλων τούτων. Ἡ δύναμις δὲ αὐτὴ δὲν εἶναι αισθητική, οὔτε πολιτικὴ οὔτε οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ, ἀλλ' ἡ θικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐν τῇ θεμελιωδεστάτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Ἐνισχύει αὐτὴν τεραστίως τὸ γεγονός, ὅτι ψυχικόν τι θεμελιώδες γνῶρισμα, ὅπερ ὡς τοιοῦτο τὰς ρίζας αὐτοῦ ἔχει ἐν τῇ ἐξελικτικῇ ψυχολογίᾳ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἀσκήσῃ συγχρόνως ἀπολυτρωτικὰν ἐπίδρασιν. Διὰ τοῦτο ἡ λάμψις τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ τοῦτο τὰ μυστικὰ σημεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζουσιν ἀλλήλους, ἀν καὶ ἀγνώστους καὶ χαιρετίζουν ἀλλήλους παρερχόμενοι· ἐντεῦθεν ἡ σχεδὸν ἐσχατολογικὴ προσδοκία, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τοὺς καινοὺς χρόνους, τὸν καινὸν λαόν, τὸ καινὸν κράτος. Ἡ προσδοκία αὕτη δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρῃ πολιτικὸν χαρακτῆρα· ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι κατὰ κανόνα πολὺ καθολικωτέρα. Οὔτε ἄλλως τε συναισθάνονται αὐτὴν πάντοτε ὡς θρησκευτικὴν, ἀν καὶ ἡ εἰδικῶς θρησκευτικὴ κίνησις τῆς νεολαίας ὑπερέχει ἴσως καὶ κατὰ ποσόν. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἔχομεν — τοῦτο δὲ μόνον κέκτηται ἐνταῦθα σημασίαν — τὴν μοναδικὴν ἐπέκτασιν φαινομένου τῆς ἡβης, τὸ ὁποῖον κατ' οὐδεμίαν περίοδον ἐλλείπει παντελῶς, εἰς μέγα κοινωνικὸν καὶ πολιτιστικὸν κύμα. Ὅπου δὲ ἡ ἀφύπνισις δὲν εἶναι συνδεδεμένη πρὸς ἐκκλησιαστικὰ ἢ ἐλεύθερα θεολογικὰ νοήματος ἐκφραστικὰ περιεχόμενα, ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐμμόνου μυστικοπαθείας, τ. ἐ. παντελῶς κοσμικῆς θρησκευτικότητος, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἐξ ἀνεξαντλήτων βαθῶν τῆς ζωῆς.

Ἐὰν ταῦτα ἔχουν ὀρθῶς, δυνάμεθα πλέον νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ περὶ τὰ τρυφερώτερα ἔχνη τοιούτων ἐξελιξεων τῆς ἡβης. Ταῦτα ἐμφανίζονται ἐν τῷ γεγονότι, ὅτι κατὰ τὰ νεανικὰ ἔτη εἰσέρχονται εἰς τὴν ψυχὴν μετὰ ἰδιαζούσης ἰσχύος μεμονωμένα καὶ σποραδικὰ βιώσεις καὶ διανοίγουν εἰς αὐτὴν νέους ὀρίζοντας τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθουν φερόμεναι ἐπὶ ποδῶν περιστερῶν καὶ νὰ εἶναι αἱ σιγηλόταται ὥραι. Οὐδέποτε εἶναι ἀπλᾶ φαινόμενα εἰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις ὀφειλόμενα, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι δι' αὐτὰ ἀνοικτὴ ἡ ψυχὴ καὶ αὕτη ὡσαύτως πρέπει νὰ «ἀνοίγεται», ἴσως κατὰ ὅλως μονήρη τινὰ στιγμὴν, ἡ ὁποία δυσχερῶς ἀντιλαμβάνεται τις ὅτι κυοφορεῖ κρι-

σιμον ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν μέλλον. Σημαίνουν πάντοτε κλο-
νισμούς, ἐπαναστάσεις, μοιραίας καμπάς τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς.

Ὁλίγην μέχρι τοῦδε ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὰ ἐξελικτικὰ ταῦτα
γεγονότα. Καὶ ὁμοίως ἕκαστος γνωρίζει ὅτι ἐνώπιόν του αἰωροῦνται
ἀκόμη ἐκ τῶν προσηβικῶν καὶ ἐφηβικῶν του χρόνων εἰκόνες τι-
νές παραδόξως πλαστικά, ὡς εἰ εἶχον ἐγγαχαχθῆ ἐντὸς τῆς ψυ-
χῆς του. Συνήθως εἶναι οἱ ὑπολειφθέντες βωβοὶ μάρτυρες τοιούτων
μεγάλων ὤρων. Πᾶσα αὐτοβιογραφία, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχη
συνείδησιν τοῦτου, ποιεῖται ἀναποφεύκτως χρῆσιν τῆς λανθανού-
σης ταύτης τελολογίας τῆς μνήμης. Παρεθέσαμεν παραδείγματα
ἐκ τοῦ βίου τοῦ Felix Dahn, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ πολλα-
πλασιάσωμεν. Εἶναι ἄρα γε ἀπλή σύμπτωσις ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
Theodor Fontane παρέμεινεν ἐκ τῆς κατὰ τὸ 10ον αὐτοῦ ἔτος
ἀφιξέως του εἰς Swinemünde ὠρισμένη εἰκὼν, ἣ ὁποία φαίνεται
ὅτι οὔτε καθ' ἑαυτὴν οὔτε διὰ τοὺς ἄλλους ἔχει σημασίαν; Ἡ ἄμαξα
διέρχεται ξυλίνην γέφυραν ὑπ' αὐτὴν ἐκτείνεται θολὴ λίμνη στε-
φομένη ἀπὸ θαλασσίας ἀνεμώνας. — Ὁ Dante ἦγεν ἡλικίαν 9
ἔτων ὅταν εἶδε τὸ πρῶτον τὴν Βεατρίκην. Ὁ ἴδιος περιγράφει εἰς
τὰς ἀναμνήσεις αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίλον: «Incipit vita puona», τὴν
σκηνὴν ταύτην ὡς αἰφνιδίαν τινὰ μεταβολὴν ὀλοκλήρου τοῦ ψυ-
χικοῦ καὶ σωματικοῦ αὐτοῦ βίου. Εἰς τὸν κόσμον εἶναι γνωστὸν
τί ἀνεβλάστησεν ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ μακρὰν ἀγάπης τῆς ἀποκαλυπτι-
κῆς ταύτας ὥρας. — Ὁ Ludwig Richter δοκιμάζει ὡς μείραξ
περιστατικά, τὰ ὁποῖα ἐνισχύουν παραδόξως τὴν κατεύθυνσιν αὐ-
τοῦ καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὸς ὁ ἴδιος — πρεσβύτερος παῖς — ἐρμηνεύει
ἀμέσως θρησκευτικῶς ὡς θεῖαν πρόνοιαν. Ὁ δὲ Anselm Fe-
uerbach, ὁ ζωγράφος, γράφει ἐν τῇ «διαθήκῃ» του: «Ἐν-
θυμοῦμαι σήμερον μίαν ἑσπέραν ἐν Düsseldorf. Ὁ καιρὸς ἦτο
ὠραῖος, ἡ ἀτμόσφαιρα θερμὴ, αἱ ἀηδόνες ἔψαλλον εἰς ὄλας τὰς
λόχμας. Τὸ λυκόφως ἤρχιζε νὰ ἀπλοῦται, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐκαθήμεν
πρὸ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου. Ἐξω ἐθρόουν αἱ λεῦκαι, ἐκλινον πρὸ
τοῦ ἀνέμου τὰς κορυφὰς ἐμφανίζουσαι θέαμα φανταστικῶν χορῶν,
καὶ τὰ νέφη ἐκυλίωντο φευγαλέα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. Μακρὰν ἐξετεί-
νετο σκιερὰ ἡ πεδιάς, αὐλακουμένη ὑπὸ τεχνητῶν ποταμῶν. Τὴν

ώραν εκείνην ἐπέστρεψα εἰς ἑμαυτὸν καὶ εὔρον ὅτι ὁ κόσμος εἶναι πολὺ ὠραῖος ἢ ὥστε νὰ συνοφρυσώμεθα ἀπέναντί του».

Καὶ κατὰ τὸν ἔπειτα βίον ὡσαύτως παρουσιάζονται τοιαῦται γόνιμοι στιγμαί, καὶ τότε ὡσαύτως εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἐξ αὐτῶν ὠθησίς πρὸς νέαν κίνησιν τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν νεολαίαν σημαίνουν ἔτι πλέον. Ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἀπλῶς «renaissance»— ἀναγέννησις, ἀλλὰ πραγματικῶς «vita nuova», ἡ ἀφύπνισις πρὸς ἀληθῆ ζωὴν, ἡ ἐκκόλαψις τοῦ ψυχικοῦ κάλυκος ἐν θρησκευτικῇ γλώσσῃ· ἡ παρουσία τοῦ ζῶντος θεοῦ εἰς τὸ ζῶν στήθος τοῦ ἀνθρώπου.

Β. Ἐν ᾧ αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ ἐν τῷ ρυθμῷ τῆς ἐξελίξεως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναχθοῦν εἰς ὀλίγους θεμελιώδεις τύπους, ὁδηγεῖ ἡμᾶς τὸ ζήτημα τῶν θεμελιωδῶν μορφῶν τῆς ἀτομικότητος ἐν γένει εἰς ἀτέρμονα θάλασσαν. Τὸ πλῆθος τῶν ἐνδεχομένων παραμένει ἀνεξάντλητον καὶ ἐὰν ἀκόμη, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ κύριον ἡμῶν θέμα, περιορισθῶν εἰς μορφὰς ἐμφανίσεως τῆς ἀτομικότητος, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὴν ἐφηβικὴν ἀκριβῶς ἡλικίαν, καίπερ ὑποχωροῦσαι ἴσως βραδύτερον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰς πάλιν δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν μέχρι τῶν λεπτομερειῶν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ θὰ συλλάβωμεν αὐτὰς εἰς τὴν ἀρχιβλάστην ἐκείνην, ἐνθα ἐκδηλοῦνται ὡς συνολικὸν συναίσθημα τῆς ὑπάρξεως πρὸ τῆς συνειδητῆς ἔτι αὐτοσυντηρησίας καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοκατεργασίας.

Ἡ περὶ τὴν ψυχὴν ὡς ἐνιαίαν ὁλότητα ἀσχολουμένη ψυχολογία (ἡ τελολογικὴ ἢ διοργανοῦσα ψυχολογία) δὲν δύναται πλέον νὰ τραπῇ τὴν ἐσφαλμένην ἐκείνην ὁδὸν τῆς εἰς τρία μέρη διαιρέσεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ νὰ προβάλλῃ τύπους στηριζομένους ἐπὶ τοῦ παριστάναι, τοῦ συναισθάνεσθαι καὶ τοῦ βούλεσθαι. Ἄν καὶ ὁ ὅρος ζωϊκὸν συναίσθημα φαίνεται ὅτι ὑποδηλοῖ διαφορὰς ἀναφερομένας μόνον εἰς τὸν συναισθηματικὸν βίον, ἀφορᾷ ἐν τούτοις εἰς τὴν ὅλην κατάστασιν τῆς ψυχῆς. Διότι τὸ κυρίως ἀτομικὸν ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὴν διηρθρωμένην διήθησιν τῶν τριῶν ἐκείνων στοιχειωδῶν λειτουργιῶν, τῶν ὁποίων οὐδεμία εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῇ καθ' ἑαυτήν. Αἱ κρίσιμοι ἐξατομικεύσεις τοῦ ψυχικῆς ὕφης στηρίζονται μᾶλλον ἐπὶ τῆς θεμελιώδους σχέσεως τοῦ